

Govor predsjedatelja Zajedničkog povjerenstva za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine Lazara Prodanovića na Multilateralnom sastanku Mreže parlamentarnih odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN)

Unaprjeđenje položaja romske zajednice - Primjena regionalne deklaracije o integraciji Roma iz Poznanja

Dosadašnja primjena regionalne deklaracije o integraciji Roma iz Poznanja - Daljnji put ka unaprjeđenju položaja i kvaliteta života romske zajednice

29. rujan 2021.

Poštovani učesnici današnjeg multilateralnog sastanka,

Prije svega, želim se iskreno zahvaliti Westminster Fondaciji i Odboru za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore za organizaciju ovog događaja i iznimna mi je čast i zadovoljstvo sudjelovati na sastanku o ovoj važnoj temi!

Inkluzija Roma je u Bosni i Hercegovini hronični problem i uistinu mu se treba pokloniti puna pažnja! Ovo posebno govorim iz perspektive predsjedavajućeg Zajedničke komisije za ljudska prava, koja se bavi – između ostalog – i pravima manjima u Bosni i Hercegovini, ali nadzire i rad Vijeća nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, tijela Parlamentarne skupštine BiH, u kojoj je predstavljena i Romska nacionalna manjina, te koje se posebno bavi svim pitanjima od značaja za nacionalne manjine u BiH, te daje prijedloge Parlamentarnoj skupštini o načinu rješavanja izazova sa kojima se manjine u BiH susreću, te Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, kao ključnog za osmišljavanje aktivnosti za unaprjeđenje položaja Roma u bh društvu i njihovu provedbu.

O samoj Deklaraciji iz Poznanja i njenom značaju ne treba, pred ovim auditorijem, suviše govoriti. Deklaracija je prihvaćena 2019. godine, u sklopu Berlinskog procesa, te je na ovaj način i BiH prihvatila da intenzivira proces integrisanja Roma u BiH - do okončanja procesa integracije u EU. Upravo na osnovu ove Deklaracije, ali i Strateškog okvira EU

za ravnopravnost, inkluziju i uključivanje Roma, nadležne institucije BiH imaju obavezu - kao i ostale zemlje koje teže članstvu u EU- da: osmisle strateške aktivnosti usmjerene na integraciju Roma, postavljaju ciljeve koji promovišu efikasnu ravnopravnost, socijalno-ekonomsku inkluziju, osiguraju učešće Roma i pokažu pojačanu političku posvećenost procesu društvene uključenosti Roma i Romkinja.

Deklaracijom iz Poznanja, nadležne vlasti zemalja koje teže članstvu u EU, u narednom periodu obavezale su se na napredak u oblasti zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja, zdravstvene zaštite, obrazovanja i borbe protiv diskriminacije Roma, u smislu:

- ✓ Povećanja stope zaposlenja Roma u javnom sektoru do stope proporcionalne učešću Roma u ukupnoj populaciji;
- ✓ Legalizacije neformalnih naselja gdje Romi žive, odnosno obezbjeđenja trajnog, pristojnog, povoljnog i smještaja koji uklanja segregaciju Roma;
- ✓ Povećanja upisa i stope završetka osnovnog i srednjeg obrazovanja Roma;
- ✓ Obezbjedenja opšte pokrivenosti Roma zdravstvenim osiguranjem;
- ✓ Osiguranja upisa Roma u matične knjige;
- ✓ Jačanja vladinih struktura da Rome štite od diskriminacije i uspostave poseban odsjek za nediskriminaciju Roma u okviru formalnih nediskriminacijskih tijela koje će obrađivati žalbe Roma, obezbijediti pravnu podršku žrtvama i identifikovati diskriminacijske šeme, uključujući institucionalnu i skrivenu diskriminaciju;
- ✓ Razvijanja, usvajanja i implementiranja regionalnih standarda o javnim budžetima, vezanih za integraciju Roma za glavne i ciljne politike, korišćenja i povećavanja javnog budžetiranja na centralnom i lokalnom nivou i korišćenja dostupnih donatorskih sredstava i instrumenata pretpristupne pomoći u cilju poboljšanja statusa Roma.

U Bosni i Hercegovini, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, donijelo je Akcioni plan za društvenu inkluziju Roma i Romkinja, kojim se targetiraju upravo oblasti zapošljavanja, obrazovanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvenog osiguranja Roma, u cilju pune implementacije Deklaracije iz Poznanja. Dozvolite mi da vas, u najkraćim crtama, upoznam sa raspoloživim podacima i ciljevima koje BiH teži doseći.

*

U oblasti zapošljavanja, trenutni pokazatelji su da je oko 10.500 osoba nezaposleno, ako se u obzir uzme pokazatelj da je u BiH procijenjena stopa zapošljivosti Roma 11% (podatak EU). Ako se posmatra kvalifikaciona struktura, 88% Roma prijavljenih na zavode nemaju kvalifikaciju, a u odnosu na spol - 45% nezaposlenih su žene. Kada je u pitanju dob, najveći procenat odnosi se na osobe od 25 do 44 godine za društvenu inkluziju Roma i Romkinja za društvenu inkluziju Roma i Romkinja starosti, s tim da je visoka stopa nezaposlenosti mladih lica. Na državnom nivou izdvajaju sredstva za zapošljavanje i samozapošljavanje Roma, međutim Romi sa evidencije nisu završavali program dokvalifikacije ili prekvalifikacije. Ono što treba u budućnosti je i da se osiguraju sredstva za realizaciju uključivanja Roma/Romkinja u programe javnih radova, odnosno voditi evidenciju o broju lica romske nacionalnosti koji budu uključeni u ove programe.

Cilj Akcionog plana BiH za društvenu inkluziju Roma i Romkinja, predviđa uspostavljanje sistema prikupljanja i praćenja pokazatelja o kvalifikacionoj strukturi nezaposlenih Roma i poticanje prekvalifikacije i dokvalifikacije, što će smanjiti broj Roma na evidencijama zavoda za zapošljavanje i povećati broj zaposlenih u javnom sektoru.

*

U smislu stambenog zbrinjavanja, dostupni podaci pokazuju da se u 24 lokalne zajednice oko 1500 romskih porodica nalazi se u potrebi za legalizacijom nelegalnih stambenih objekata u BiH, dok je -kada je u pitanju izgradnja novih stambenih jedinica- oko 800 porodica iskazalo potrebu za izgradnjom stambenih objekata, te oko 1300 za rekonstrukciju postojećih. U postojećim romskim naseljima, u velikom broju slučajeva, iskazana je potreba za rekonstrukcijom pristupnih puteva, kanalizacije, rasvjete, vodovodne mreže, odlagališta otpada i sl.

Cilj predviđenih mjera iz Akcionog plana je, prvenstveno, mapiranje i praćenje poboljšanja uslova stanovanja za većinu romskih porodica koje žive u neadekvatnim uslovima i uspostavljanje održivog modela za razvoj socijalnog stanovanja, za sve porodice koje same nisu u mogućnosti osigurati minimum stambenih uslova.

*

Ako se osvrnemo na zdravstvenu zaštitu, prema opštim pokazateljima, ukupan broj Roma u BiH je 17.644 od čega je 7.625 žena, 1.828 djece predškolskog uzrasta i 4.025 djece uzrasta od 6 do 18 godina. Prema nekim raspoloživim podacima (*Evidencija romskih potreba*) oko 30% pripadnika romske nacionalne manjine u BiH nema zdravstveno osiguranje, od čega su 5.200 lica, odnosno 34,7% djeca do 15 godina, a evidentirana je i visoka stopa invaliditeta, i to u starosnoj grupi djece do 14 godina, gdje je procenat visokih 34,7% i nije poznato koliki je broj ove djece kategoriziran.

U prethodnom periodu poduzete su i aktivnosti na edukaciji romskih predstavnika o pitanjima zdravih životnih navika i ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu, međutim, kapaciteti romskih nevladinih organizacija se moraju osnažiti još više. Različiti pokazatelji govore da ima određenih pomaka, ali i da je situacija daleko od zadovoljavajuće i potrebno je uložiti još napora i sredstava kako bi se promovisalo i unaprijedilo zdravlje romske populacije u BiH. Postojeći kapaciteti -koji su izgrađeni kroz romske medijatore i njihov angažman- u ovoj oblasti moraju dodatno biti osnaženi i iskorišteni na najbolji način.

Nasilje nad ženama i djecom, problem je koji je odavno rasprostranjen u Bosni Hercegovini, a nažalost u većini slučajeva se prihvata kao privatna i porodična stvar. Teško je utvrditi obim prisutnosti nasilja, a razlozi su različiti – od skrivanja prirode problema, neprijavlivanja slučajeva nasilja nad ženama i djecom i neprepoznavanju oblika nasilja.

Evidentno je da su romske žene najugroženija kategorija jer najviše vremena provode kod kuće u neuslovnim objektima, ne posjeduju određena znanja o faktorima koji utiču na njihovo reproduktivno zdravlje i planiranje roditeljstva. Uz to, većina ovih žena nema niti pristup zdravstvenim ustanovama, niti pedijatrima, te nema znanja o neonatalnoj brizi.

Mjere koje se predviđaju provesti u BiH imaju za cilj povećati stopu lica obuhvaćenim redovnim zdravstvenim osiguranjem i ponuditi rješenje koje će ga u potpunosti riješiti. U kontinuitetu je neophodno osigurati praćenje broja korisnika koji koriste usluge romskih medijatora koji rade na pružanju ključnih informacija i promociji zdravih životnih navika,

praćenje i povećanje broja odlazaka Roma/kinja na redovne preventivne preglede i na taj način uticati na smanjen postotak zaraznih i nezaraznih bolesti i smrtnost kod romske populacije, te naravno - u saradnji sa nadležnim institucijama- povećati broj prijava slučajeva nasilja nad ženama i djecom i pružiti usluge žrtvama nasilja.

*

Konačno, kada je o obrazovanju riječ, Okvirnim planom o obrazovnim potrebama Roma 2018-2022, koje je Vijeće ministra BiH usvojilo 2018. godine, predviđeno je donošenje 8 akcionih planova od Ministarstva prosvjete Republike Srpske, ministarstva obrazovanja 6 kantona (USK, TK, ZDK, SBK, HNK i KS) te Brčko distrikta BiH. Od planiranog, akcione planove donijeli su Republika Srpska i Srednjobosanski kanton.

Kada su u pitanju potrebe u oblasti obrazovanja, one se odnose na program boravka Romske djece u stanju socijalne potrebe oko 1700 djece) - u ustanovama za predškolski i školski odgoj; obezbjeđenje udžbenika, školskog pribora, prevoza i užine za romsku djecu -u stanju socijalne potrebe (oko 3500 učenika). Prema dostupnim podacima koje je 2020. godine prikupilo MLJPI, još uvijek je izuzetno nizak procenat romske djece uključen u predškolski odgoj i obrazovanje i iznosi oko 4%. Izuzetno je niska stopa djece koja su obuhvaćena osnovnim i srednjim školovanjem i iznosi oko 35%. Ako se uzme u obzir cilj koji je postavljen Deklaracijom iz Poznana, u narednom periodu potrebno je osigurati da se poveća upis i stopa završetka osnovnog obrazovanja Roma na 90%, i upis i stopu završetka srednjeg obrazovanja na 50%.

U smislu mjera koje se predviđaju, te cilja koji žele postići, treba posebno naglasiti potrebu većeg uključivanja romske djece u sistem predškolskog obrazovanja, povećale bi se njihove mogućnosti za dalji razvoj i napredak, te bi se na taj način i indirektno smanjila stopa napuštanja osnovnog i srednjeg obrazovanja. Nadalje, povećavanjem mjera usmjerenih na smanjenje stope napuštanja osnovnog i srednjeg obrazovanja, povećavaju se mogućnosti romske djece za sticanje dobrih kvalifikacija, pa time i za zapošljavanje ili nastavak visokog obrazovanja. Međutim, do sada su usvojena samo 2 akciona plana od strane nadležnih obrazovnih vlasti.

Dakle, sve navedene oblasti, za koje je dat pregled stanja i očekivani cilj, izrađen je Akcioni plan BiH za društvenu inkluziju Roma i Romkinja za period 2021 – 2025 godina, kreiran s ciljem dostizanja maksimalne usklađenosti -u svim oblastima- sa procesima i stanjem u EU do 2030 godine, tako da će planirane aktivnosti biti nastavljene i po isteku 2025. godine, zavisno od potreba Roma - do 2030.

U smislu angažmana Parlamentarne skupštine BiH i Zajedničke komisije za ljudska prava, svakako je za očekivati aktivno uključivanje u praćenje implementacije Akcionog plana, ali i poticanje stalnih i neophodnih aktivnosti radi što većeg napretka u što kraćem periodu, za dobrobit cijele romske zajednice u BiH, te svojim mehanizmima parlamentarnog nadzora tražiti informacije i aktivni angažman od Vijeća nacionalnih manjina BiH, Odbora za Rome i Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, ali i aktivno saradivati sa ostalim domaćim ali i međunarodnim organizacijama.

Svim učesnicima zahvaljujem na pažnji i iskreno se nadam povećanju i intenziviranju saradnje po ovom pitanju. (kraj)